

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3493>

Number: 47 , p. 191-206, Summer I 2016

Yayın Süreci

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

08.04.2016

30.06.2016

**ALTINCI SINIFLARDA SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
ÖĞRENCİLERİN COĞRAFİ KAVRAMLARI ANLAMA
DÜZEYLERİ VE KAVRAM YANILGILARININ
BELİRLENMESİ**

*THE DETERMINATION OF STUDENTS' LEVELS OF UNDERSTANDING
GEOGRAPHICAL CONCEPTS AND GEOGRAPHICAL MISCONCEPTIONS
IN SOCIAL STUDIES LESSON IN 6TH GRADES*

Doç. Dr. Nevzat GÜMÜŞ

*Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Arş. Gör. Görkem AVCI*

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Öz

Bu çalışmanın amacı, 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki coğrafi kavramları anlama düzeylerini belirleyip sahip oldukları coğrafi kavram yanlışlarını tanımlamak ve ortaya çıkarmaktır. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli benimsenmiştir. Araştırmanın örneklemini, 2013- 2014 öğretim yılında İzmir ilindeki; dört ilköğretim okulunda eğitim gören 170 kız 176 erkek olmak üzere toplam 346 6. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada seçilen coğrafi kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma düzeylerini ve kavram yanlışlarını tespit etmek için araştırmacı tarafından 23 soruluk bir test geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının hazırlanması aşamasında uzman görüşüne başvurulmuş ve uzman önerileri dikkate alınmıştır. Araştırmada açık uçlu, boşluk doldurmalı, çoktan seçmeli ve çizim gerektiren sorulara yer verilmiştir. Veriler, Excel ve SPSS (18.0) programları ile çözümlenmiştir. Yirmi üç sorudan elde edilen öğrenci cevapları; doğru algılama, sınırlı algılama, yanlış algılama ve cevapsız kategorileri kullanılarak analiz edilmiştir. Öğrencilerin coğrafi kavramları algılamalarında cinsiyete göre anlamlı farklılık olup olmadığına t- testi ile, farklı eğitim bölgelerindeki okullara, anne-baba eğitim durumları ve anne-baba meslek durumlarına göre anlamlı farklılık olup olmadığına ise Anova testi ile bakılmıştır. Araştırma sonunda, öğrencilerin araştırılan kavramları yeterli düzeyde anlayamadıkları, bu kavramlarla ilgili birçok kavram yanlışlığına sahip oldukları ve bu kavramları birbirleriyle karıştırdıkları tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler ışığında müfredat geliştirme uzmanlarına, eğitimcilere ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Coğrafi Kavramlar, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Coğrafya Eğitimi, Kavram Yanılgıları, Anlama Düzeyi

Abstract

The aim of this study is to determine the sixth grade students' levels of understanding geographical concepts and identify and reveal the geographical misconceptions they have in social sciences lesson. Survey method as one of the quantitative research methods was used in the study. The sample of the study was 170 girls and 176 boys 346 sixth grade students from four different primary schools in İzmir in 2013- 2014 school year. A questionnaire including twenty three questions by the researcher was developed with the aim of measuring the students' misconceptions and understanding levels of the selected geographic concepts. The opinions of experts were obtained and their suggestions were taken into consideration during the process of preparing the resources for measuring. In the questionnaire there were open ended, fill in the blank, multiple-choice and drawing required questions. The data were analyzed by using Excel and SPSS (18.0) programs. The answers of students obtained from 23 questions were analysed by using categories of correct perception, limited perception, misperception and unanswered. T-test was used for analyzing whether there is a significant difference in students' perceptions of geographical concepts or not according to gender and Anova test was used for analyzing whether there is a significant difference in students' perceptions of geographical concepts or not according to the schools in different educational regions, educational and occupational status of parents. As a result of the study, it was revealed that the students did not have enough level of understanding about the investigated concepts, had many misconceptions and these concepts that confused each other. In the light of the research findings suggestions were given to researchers, educators and curriculum development specialists.

Keywords: Geographic Concepts, Social Studies Education, Geography Education, Misconceptions, Concept, Understanding Level

Giriş

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtır. Bu yönde öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005: 51).

Bilim ve teknolojinin ve bunlara paralel olarak bilgi birikiminin çok hızlı bir şekilde arttığı günümüzde, bu bilgilerin tamamının öğrenenlere aktarılması zor olacağı için son yıllarda artık kavramlar düzeyinde öğretime önem verilmeye başlanmıştır (Özmen, 2005: 24). Buna bağlı olarak yenilenen sosyal bilgi-

ler programı; bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutan bir anlayış getirmiştir (MEB, 2006).

Kavram, bir şey hakkında zihinde beliren genel düşünce, aynı cinsten bütün şeyleri temsil eden soyut ve genel fikir, mefhumdur (Ayverdi, 2011: 642). Kavram, benzer özelliklere sahip varlık, düşünce ve olay gruplarına verilen isim olarak tanımlanmaktadır (Köksal, 2006: 474).

Kavramlar, ilköğretim çağındaki çocukların zihinlerindeki temel bilişsel yapıların oluşmasına ve yeni bilgileri anlamlı bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olmaktadır. Bu sebeple ilköğretim öğrencilerinin sosyal problemleri çözebilmek için sosyal bilgilerle ilgili temel ilkeleri öğrenmeleri ve temel kavramları anlamaları gerekmektedir (Yel, 2006: 176-177). Diğer bir deyişle Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının gerçekleştirilmesi için, program-

da yer alan çok sayıdaki kavramın, her öğrencinin zihninde aynı anlam oluşturabilecek şekilde geliştirilmesi gerekir (Doğanay, 2004: 233).

Öğrencilerin kavramları doğru bir şekilde anlamaları ve biçimlendirmeleri, sosyal bilgiler dersinin amaçlarına etkili olarak ulaşmak için önemlidir (Taşlı, 2005). Bu noktada, kavram yanlışlığı yaşayan öğrencilerin önceki öğrenmeleri ile yeni öğrenmeleri arasında denge kurması ve bir bütünlük sağlaması zorlaşabilir. Başka bir anlatımla, öğrencilerin zihinlerde yanlış çağrışımlar oluşturan kavramlar, öğrencilerin konular arasında kurması beklenen bağlantıları kurmalarını engelleyerek sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilecek öğretimin kalitesini olumsuz yönde etki edebilir (Çepni, 2013: 5).

Gerek ülkemizde ve gerekse diğer dünya ülkelerinde yapılan çalışmalarda, öğrencilerin derse gelmeden önce veya derslerde konuların öğretiminden sonra belli başlı kavramlara yönelik bilimsel gerçeklerle çelişen ve doğru olmayan düşüncelere sahip oldukları belirtilmektedir. Bu türden fikirleri ifade etmek için de, "kavram yanlışlığı", "alternatif yapılar", "çocukların bilimi", "ön kavramlar", "genel duyu kavramları", "kendiliğinden oluşan bilgiler" veya "yetersiz kavrama", "yanlış anlama" gibi çok çeşitli terimler kullanılmaktadır (Akbaş, 2013: 253).

Kavram yanlışlığı, öğrenmeye engel oluşturan kavramsal engellerdir (Ubuz, 1999: 95). Öğrencinin herhangi bir kavramı bilimsel olarak kabul edilen tanımından farklı olarak algılamasıdır (Alkış, 2009: 72). Kavram yanlışlığı, öğrencilerin öğretim öncesi ya da öğretim sürecinde edindikleri bilimsel gerçeklere aykırı olan bilgiler olarak tanımlanabilir (Atılbaz, 2004: 148).

Eğitim kademesinde kavramların temelleri ilköğretim derslerinde atılmaktadır. Bu seviyede öğrenciye verilebilecek her türlü yanlış ve hatalı bilgi, öğrencide bu kavramlarla ilgili yanlışlar oluşmasına neden olacaktır.

Doğru bir şekilde öğrenilmeden geçilen kavramlar, bireylerin hem daha sonraki öğrenim hayatlarını etkilemekte, hem de günlük ve mesleki yaşantılarında çok daha büyük anlama ve kavrama problemleriyle karşı karşıya gelmelerine neden olabilmektedir (Schulte 'den aktaran Bacanak, Küçük ve Çepni, 2004: 68). Kavram yanlışlığının daha sonra düzeltilme imkânı olmakla beraber, daha önce zihinde yer edinmiş bilgiyi değiştirmenin oldukça zor olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin kavram yanlışlığını oluşturduğu anda belirlemek oldukça güç olduğundan ileriki yaşamında değiştirilmesi olasılığı da azalmaktadır. Bu yüzden yapılması gereken ilk şey nedenlerin ortadan kaldırılmasına çalışmak ve oluşmasını en aza indirgeyebilmektir (Eyidoğan& Güneysu, 2002: 1).

Alanyazına bakıldığında son yıllarda ilköğretimde kavramların öğretimi ve kavram yanlışlarına yönelik araştırmalar dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili araştırmalar şöyle sıralanabilir; Yazıcı ve Samancı (2003), ilköğretim 5. sınıfta okuyan 44 öğrenci arasında yaptıkları bir araştırma sonucu öğrencilerin büyük çoğunluğunun sosyal bilgiler dersinde geçen kavramlar hakkında, kavram yanlışlığına sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Kaldırım (2005), ilköğretim 8. sınıflar arasında yaptığı bir araştırma sonucunda, öğrencilerin demokrasi ile ilgili kavramları yanlış anladıklarını tespit etmiştir. Alkış (2006), "İlköğretim Öğrencilerinin Yağış Kavramını Algılamaları Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora tezinde, öğrencilerin nem kavramını, bulut kavramını, yağış kavramını ve yağış çeşitlerinin oluşumunu algılamaları olmak üzere inceleme yapmıştır ve bu çalışma sonucu çeşitli yanlış algılamalara sahip oldukları tespit edilmiştir. Çakmak (2006) ise; "İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanlışlıkları" adlı doktora çalışmasında öğrencilerin kavram yanlışlıklarını tespit etmiştir. Yılar (2007), "İlköğretim

5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları” adlı çalışmasında; 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde geçen bazı coğrafya kavramlarının (iklim, doğal afet, erozyon, heyelan, deprem, fay hattı, bölge, ova, plato, yanardağ) öğrenciler tarafından anlaşılma düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Alım (2008), öğrencilerin 9. Sınıf coğrafya programında yer alan “Yer Yuvarlağı ve Harita Bilgisi” ünitelerindeki kavramları anlama düzeylerini ve kavram yanılgılarını ortaya çıkarmaya çalıştığı araştırmasında, bazı kavramları anlama düzeyinin düşük olduğu ve bazı kavram yanılgılarının mevcut olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kartal ve Turan (2015), “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarında Vatandaşlık Bilgileri İle İlgili Kavram Yanılgıları” adlı çalışmalarında, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık bilgileri ile ilgili kavram yanılgılarının zihin haritama tekniği ile belirlemeyi amaçlamışlardır. Öğrencilerin birçoğunun, soyut kavramlar içermesi sebebiyle vatandaşlık kavramları ile ilgili yanılgılarına sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Toros ve Yeşiltaş (2015) “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bilgisayar Destekli Öğretimin Kavram Yanılgılarını Giderme Üzerine Etkisi” adlı araştırmasında, ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin iklim, hava durumu, coğrafi konum, özel konum, matematik konum, ölçek ve harita kavramlarına yönelik kavram yanılgılarını belirlemek ve bu yanılgıların giderilmesinde bilgisayar destekli öğretimin etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda iklim, hava durumu, coğrafi konum, matematik konum, özel konum, harita ve ölçek kavramlarıyla ilgili bulunan mevcut kavram yanılgılarının giderilmesinde bilgisayar destekli öğretime dayalı hazırlanan ders yazılımının mevcut öğretim programına dayalı öğretime göre daha etkili olduğu belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgi-

lere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 1997: 8). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan bazı konuların soyut olması, öğrencilerin konuların içerisinde kullanılan kavramları öğrenmelerini güçleştirmektedir. Öğrencilerin sahip olduğu kavram yanılgılarının eğitim süreci içerisinde tespit edilmesi, eğitimcilere yanılgıları düzeltmeleri için imkân sağlayacağından dolayı önemlidir (Tekkaya, Çapa& Yılmaz, 2000: 145). Bu nedendir ki, günümüz eğitiminde öğrencilerin ön bilgilerini ve kavram yanılgılarını tespit etmeye yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi; “6. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeylerinin Belirlenmesi ve Coğrafi Kavram Yanılgıları nelerdir?” şeklinde ifade edilebilir. Bu araştırmanın amacı, 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki coğrafi kavramları anlama düzeylerini belirleyip öğrencilerin sahip oldukları kavram yanılgılarını ortaya çıkarmak ve tanımlamaktır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 1998: 77).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı okullarda öğrenim gören altıncı sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmamızın örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme” uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarının bilimsel gerçekliği yansıtması bakımından, araştırmaya katılan öğrenciler hem ilçe merkezinden hem de köyden seçilerek fiziki yeterliliği ve sosyo-

ekonomik çevresi farklı olan okullardaki öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir. Okulların 3'ü normal ortaokullar olarak seçilirken çalışmaya farklı bir desen katmak amacıyla bir imam-hatip ortaokulu da araştırmanın örnekleme dahil edilmiştir. Bu çalışma, İzmir ilindeki üç merkez ve bir köy ortaokulu olmak üzere toplam beş okuldaki 346 öğrenciyi kapsamaktadır.

Kentsel alan örneklemini Bornova Mevlana Ortaokulu 6. sınıfları, Bornova Hilal

Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu 6. sınıfları, Konak Tınaztepe İmam Hatip Ortaokulu 6. sınıfları, Kırsal alan örneklemini ise Bornova Kavaklıdere Saliha Hüseyin Özyavuz Ortaokulu 6. sınıfları oluşturmaktadır (Tablo 1). Bu okulların seçilmesinde coğrafi bölge farklılıkları, kent/ kırsal ayrımı, öğrencilerin cinsiyet farklılıkları, ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri, okullar arasında sosyo-ekonomik farklılıklar ölçüt olarak dikkate alınmıştır.

Tablo 1: Araştırma Örneklemi

Okul Adı	Okulun bulunduğu yer	Öğrenci Sayısı
Bornova Mevlana Ortaokulu	Bornova	139
Hilal Necmiye Hüsnü Ataberk Ortaokulu	Bornova	100
Konak Tınaztepe İmam Hatip Ortaokulu	Konak	64
Bornova Kavaklıdere Saliha Hüseyin Özyavuz Ortaokulu	Bornova	43
Toplam Öğrenci Sayısı		346

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki coğrafi kavram yanılıklarını ve kavramları anlama düzeylerini ortaya çıkarmak için bir Kavram Başarı Testi(KBT) geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılacak veri toplama aracının maddeleri öncelikle alanyazın taraması yoluyla tespit edilmiştir. Tespit edilen kavramlarla “öğretmenlere yönelik kavram yanılıkları belirleme ön değerlendirme formu” oluşturulmuş ve İzmir’in farklı ilçelerindeki sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanmıştır. Aynı zamanda sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi içinde coğrafi kavramlar ile ilgili görüşleri ve öğrencilerin kavramlar karşısındaki durumları hakkında bilgi alınmıştır. Öğretmenlere yönelik hazırlanan coğrafi kavram yanılıkları belirleme ön değerlendirme formundan yola çıkarak bazı coğrafi kavramlar

çıkarılmış ve uzman görüşleri alınması amacıyla “uzmanlara yönelik kavram yanılıkları belirleme ön değerlendirme formu” oluşturulmuş ve alan uzmanlarına uygulanmıştır. Uygulanan ön değerlendirme formları ile birlikte çalışmanın araştırma sahasında meydana gelme olasılığı fazla olan kavramlar üzerinden yürütülmesi sağlanmıştır. Test taslak olarak geliştirildikten sonra, test hakkındaki görüşlerinin alınması ve gerekli düzeltmelerin yapılması amacıyla ilgili alanda uzman görüşleri alınmıştır. Uzmanların görüşleri ve pilot çalışma sırasında öğrencilerin testi doldururken verdikleri dönütler (soruların anlaşılıp anlaşılabilmesi, sorular ve kavram hakkında bilgi istemeleri, yaptıkları duraklamalar, test sonrası geri bildirimler) doğrultusunda gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra teste son şekli verilmiştir. Teste son şeklin verilmesinin ardından rastlantısal olarak belirlenen 100 öğrenci üzerinde Deneme

uygulaması gerçekleştirilmiştir. Teste, dene- me uygulama sonunda testin güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan madde analizi, madde güçlük ve ayırt edicilik indeksleri so- nucunda madde güçlük indekslerinin 1 ve 0'a çok yakın olmaması, ayırt edicilik indeksinin de 0,3'den büyük olması (Atılgan, Kan ve Doğan, 2009) koşullarına uymayan toplam 14 madde çıkarılmıştır. Sonuç olarak başlangıçta 37 maddeden oluşan veri toplama aracı böyle-likle 23 maddeye düşürülmüştür. Testte yer alan sorulara, 6. sınıf öğrencilerinin gelişim seviyesi göz önünde bulundurularak dört seçenek konulmuştur. Test iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik değişkenlere (cinsiyet, annenin eğitim duru- mu, babanın eğitim durumu, annenin mesle-ği, babanın mesleği, eğitim görülen okul) yer verilirken; ikinci bölümde ise, öğrencilerin 6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışlarını ortaya çıkarmak için 23 soru bulunmaktadır.

Veri Çözümleme Teknikleri

Veriler değerlendirilmeden önce, Kavram Başarı Testleri gözden geçirilerek kurallara uygun olarak doldurulup doldu- rulmadığı kontrol edilmiş ve bütün testlerin istenilen şekilde doldurulduğu tespit edilmiş- tir. Yirmi üç sorunun cevaplarının bilgisayara girilmesi sürecinde Excel programı kullanılı- mıştır. Öğrencilerin her birine numara verile- rek, her bir öğrencinin cevapları aynı satırda ve art arda gelecek şekilde Excel ve SPSS (Sosyal Bilimler için İstatistiksel Paket 18.0 for Windows)'e aktarılmıştır. Araştırmada örnekle- mi oluşturan öğrenciler 1'den 346'ya kadar numaralandırılmış ve her bir öğrencinin ce- vapları, oluşturulan ilgili bölümlere yerleşti- rilmiştir. Değerlendirme toplam 346 test üze- rinde yapılmıştır. Uygulamada değişkenler arası ilişkileri belirlemek için frekans, yüzde,

tek yönlü varyans analizi (anova) ve t testi istatistik işlemleri yapılmıştır. Yapılan testler sonucunda tablolar oluşturulmuş ve yorum- lanmıştır.

Anlama düzeylerini belirlemeye yö- nelik çalışmalarda öğrencilerin cevaplarına göre anlama seviyeleri kategoriler halinde incelenmiştir. Bu çalışmada da çoktan seçmeli sorulara, boşluk doldurma sorularına ve çizimlere verilen cevaplar Kayacan'ın Platten (1995) çalışmasından aktardığı gibi dört kate- goride incelenmiştir (Kayacan, 2010: 47). Ka- tegori isimleri ve kategorilerin neleri kapsadı- ğı aşağıda verilmiştir:

1-Doğru Algılama: Soru ile ilgili bi- limsel cevabın bütün yönlerini içeren cevapla- rı içermektedir. Tamamen doğru olan açıkla- malarıdır.

2-Sınırlı Algılama: Geçerli olan bilim- sel cevabın bir ya da birkaç yönünü içeren fakat bütün yönlerini belirtmeyen cevapları kapsamaktadır. Kısmen doğru olan algılama- lar da bu kategoriye dahil edilmiştir.

3-Yanlıştır Algılama: Bilimsel bilgilerle tutarlı olmayan ve alternatif açıklamaları içe- ren öğrenci açıklamaları bu kategoride veril- miştir.

4-Cevapsız: Bu kategori ise öğrencile- rin "Bilmiyorum" şeklinde cevap verdikleri ya da boş bıraktıkları cevapları içermektedir. Soruyu aynen tekrarlama, ilgisiz ya da açık olamayan cevaplar da bu kategoride yer al- maktadır.

Öğrencilerin her soruya vermiş oldu- ğu yanıtlar Ubuz, Şandır ve Argün'ün (2002) derecelendirilmiş ölçeğinden uyarlanarak geliştirilmiştir. Buna göre öğrencilerin yanıtları, 0-3 arasındaki puan kriterine göre de- ğerlendirilmiştir. Bu kriterler Tablo 2'de veril- mektedir (Kayacan, 2010: 47).

Tablo 2: Değerlendirme Kriteri ve Puanlama

Puan	Kriter
0	Cevapsız
1	Yanlış Algılama
2	Sınırlı Algılama
3	Doğru Algılama

Bulgular ve Yorum

Bu çalışmada 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki coğrafi kavramları anlama düzeyi ve kavram yanlışlıkları incelenmiş ve inceleme sonuçları tablo oluşturularak yorumlanmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin

sorulan sorulara vermiş oldukları cevaplar anlama düzeylerine göre dört grupta toplanmıştır. Öğrencilerin cevaplarına göre doğru algılama, sınırlı algılama, yanlış algılama ve cevapsız kategorilerine göre her bir kavram aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Test Maddeleri Bulguları

Kavram		Cevapsız	Yanlış Algılama	Sınırlı Algılama	Doğru Algılama
Şelale	f	5	24	20	297
	%	1,4	6,9	5,8	85,8
Çölleşme	f	17	53	92	184
	%	4,9	15,3	26,6	53,2
Gerçek alan	f	32	169	46	99
	%	9,2	48,8	13,3	28,6
Gerçek uzaklık	f	52	123	54	117
	%	15,0	35,5	15,6	33,8
Komşu ülke	f	14	97	90	145
	%	4,0	28,0	26,0	41,9
90° paralelleri	f	93	171	11	71
	%	26,9	49,4	3,2	20,5
Doğu-Batı meridyenleri	f	76	140	40	90
	%	22,0	40,5	11,6	26,0
Yarım küre	f	94	78	79	95
	%	27,2	22,5	22,8	27,5
Kuzey-Güney yarım küre	f	82	70	33	161
	%	23,7	20,2	9,5	46,5
Buzullaşma	f	77	132	22	115
	%	22,3	38,2	6,4	33,2
Kuşbakışı	f	10	57	47	232
	%	2,9	16,5	13,6	67,1
Doğal kaynak	f	11	43	19	273
	%	3,2	12,4	5,5	78,9
Nadas	f	50	108	42	146
	%	14,5	31,2	12,1	42,2

Sanayi kolları	f	33	60	115	138
	%	9,5	17,3	33,2	39,9
Sıfırın altı	f	35	49	46	246
	%	10,1	14,2	13,3	62,4
Gel git	f	18	53	82	193
	%	5,2	15,3	23,7	55,8
Gübreleme	f	75	33	0	238
	%	21,7	9,5	0	68,8
Orman ürünle-ri	f	69	61	0	216
	%	19,9	17,6	0	62,4
Çeltik	f	63	69	0	214
	%	18,2	19,9	0	61,8
Tahıl	f	84	72	0	190
	%	24,3	20,8	0	54,9
Karasallık	f	89	37	0	220
	%	25,7	10,7	0	63,6
Kültür balıkçı-lığı	f	34	62	150	100
	%	9,8	17,9	43,4	28,9
Ticaret yolu	f	28	58	28	232
	%	8,1	16,8	8,1	67,1

Şelale, Doğal kaynak, Nadas, Sanayi kolları, Sıfırın altı, Çeltik, Tahıl, Karasallık, Ticaret yolu öğrencilerin anlama düzeyinin yüksek olduğu kavramlar arasındadır. Anlama düzeyinin yüksek olması, öğrencilerin bu kavramlarla günlük hayatta sürekli karşılaşmalarından ve kavraması kolay kavramlar olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Öğrencilerin, Yarımküre kavramıyla ilgili anlama düzeylerini belirlemek amacıyla iki, Kültür balıkçılığı ile ilgili ise bir soru yöneltilmiştir. Kültür balıkçılığı, Yarım küre, Kuzey ve Güney Yarımküre öğrencilerin en fazla yanılıya sahip oldukları kavramlar arasındadır.

Çölleşme kavramını sorgulamak amacıyla sorulan soruda öğrenciler Çölleşme, Kuraklaşma, Çoraklaşma, Buharlaşma kavramları arasında ayırım yapamadıkları için kavramları karıştırmışlardır. Öğrenciler soru kökünde verilen tanım ile şıklar arasında anlam bütünlüğü kuramamışlardır. Çölleşme, öğrencilerin tam manasıyla kavrayamadıkları kavramlar arasındadır.

Gerçek alan ve Gerçek uzaklık kav-

ramı, öğrencilerin en fazla sahip oldukları kavram yanılıgıları arasındadır. Öğrencilerin büyük oranda kavram yanılıgısını düşmelerinin olası sebebi, tam anlamıyla kavrayamadıkları kavramları derslerde ve ders kitaplarında sık sık görmelerinden dolayı bu kavramların öğrenciler üzerinde popüler kavramlar üretmesidir. Yani anlaşılmama düzeyinin yüksek olması öğrencilerin günlük hayatlarında ilgili kavramlarla sık sık karşılaşmalarından kaynaklanıyor denilebilir (Alım, Özdemir&Yılar, 2008: 156).

Harita Uzunluğu ve Harita Alanı kavramlarını sorgulamak amacıyla, paralel olarak iki soru sorulmuştur. Her iki sorunun da şıkları benzer kavramlardan türetilmiştir. İki sorunun da soru kökünde Harita kavramına ait ifadeler yer aldığı için öğrenciler soruları cevaplarırken Harita Uzunluğu ve Harita Alanı şıklarına yönelmişlerdir. Bilindiği üzere öğrenciler yazım ve telaffuz bakımından birbirlerine yakın kavramlarda kargaşa yaşayabilmektedirler. Burada da öğrencilerin daha çok yorum ve telaffuz bakımından birbirlerine yakın kavramlarda kargaşa yaşadıkları gö-

rülmüştür (Alım vd., 2008: 158; Yılar, 2007:104).

Komşu ülke kavramı ile ilgili öğrencilerin anlama düzeylerini belirlemek amacıyla sorulan soruda, öğrenciler Yunanistan, Suriye, Gürcistan ve Bulgaristan şıklarını işaretleyerek doğru algılamaya kategorisine giren yanıtlar vermişlerdir. Öğrencilerin birçoğu da Almanya'yı komşu ülke olarak bilmektedirler. Bunun sebebi harita bilgilerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca öğrenciler isimlerini sık sık duydukları ülkeleri "komşu ülke, yakın ülke, sınır ülke" olarak zihinlerine kodlamışlardır. Fakat Almanya'nın gerek çevrelerinde gerek okullarında çok sık duymalarından dolayı, Almanya komşu ülke olarak öğrencilerin zihinlerinde yer almıştır. Almanya bu sorgulama için popüler bir yanittir ve öğrencilerde kavram yanlışlarına sebep olmuştur.

90° paralelleri kavramını sorgulamak amacıyla öğrencilere yöneltilen soruda, öğrencilerden Dünya şekli üzerinde 90° paralelleri yani Kuzey ve Güney kutup noktalarını çizmeleri istenmiştir. Kuzey ve Güney kutup noktaları ders kitaplarında ayrıntılı olarak verilmesine rağmen öğrencilerin büyük çoğunluğu Ekvator çizgisini ve başlangıç meridyenini çizmişlerdir. Bunun sebebi soru kökünde °(derece) sembolünü görmeleridir. Öğrencilerin birçoğu da matematikte gördükleri dik açıyı (ölçüsü 90° olan açı) çizerek kavram yanlışlarına düşmüşlerdir. Yanılığa düşmelerinin sebebi şekil benzerliğidir. Yani her iki kavramda da 90°nin yer almasıdır. 90° paralelleri, öğrencilerin en fazla sahip oldukları kavram yanlışları ve anlama düzeyinin en düşük olduğu kavramlar arasındadır.

Doğu- Batı meridyenleri kavramlarını sorgulamak amacıyla yöneltilen soruda, öğrencilerin genel olarak sadece meridyenleri bildikleri ortaya çıkmıştır. Dünya şekli üzerinde çizdikleri çizimler doğrultusunda, öğrencilerin büyük çoğunluğu başlangıç meridyenini çizmemekle birlikte, sadece doğu ve batı meridyenleri çizirken, bazı öğrencilerde

paralelleri çizmiştir. Doğu-Batı meridyenleri kavramı, öğrencilerin en fazla sahip oldukları kavram yanlışları arasındadır denilebilir. Yön bilgisi 4. sınıf düzeyinde verilmekte iken öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu ve diğer birçok soruda Coğrafi yönleri (Ana yönler) karıştırdıkları veya bilmedikleri tespit edilmiştir.

Buzullaşma kavramı ile ilgili olarak yöneltilen soruya öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Yanlış algılamaya kategorisine giren cevaplar verdikleri görülmüştür. Öğrenciler Buzullaşma olayını anlamadıklarından Dünya şekli üzerinde seçili bölgelerden Ekvator bölgesini göstermişlerdir. Buzullaşma, öğrencilerin en fazla kavram yanlışlarına sahip oldukları kavramlar arasındadır.

Kuşbakışı kavramı, öğrencilerin anlama düzeyinin yüksek olduğu kavramlar arasındadır. Buna rağmen birçok öğrenci Kuşbakışı kavramını sorgulayan sorunun soru kökünde geçen "...gökyüzünden ve haritacılıkta kullanılan..." ifadelerini iyi algılayamadıkları için Kroki, Plan ve Ölçek yanıtlarını vermişlerdir.

Gel git kavramı ile ilgili olarak yöneltilen soruya öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Doğru algılamaya kategorisine giren cevaplar verdikleri görülmüştür. Öğrencilerin bir çoğuda soru kökünde "su kütlelerinin alçalması ve yükselmesi" ifadesi sonucu çeldirici şık Tsunami'ye yönelmişlerdir. Tsunami'ye yönelmelerinin sebebi ise, son birkaç yıl içinde Dünyayı etkileyen felaketlerin yaşanması sebebiyle Dünya için güncelliğini koruyan bir kavram olmasıdır. Öğrencilerin birçoğu da soru kökündeki "su kütlelerinin alçalması ve yükselmesi" ifadesinden dolayı hortum yanıtını vererek soru kökü ile cevaplar arasında anlam bütünlüğü kuramamışlardır.

Gübreleme kavramı, öğrencilerin anlama düzeyinin yüksek olduğu kavramlar arasındadır denilebilir. Ülkemizin tarım ülkesi olması sebebiyle, tarım ile ilgili

kavramlara aşinalık düzeyi yüksektir sonucuna varılabilir.

Orman ürünleri kavramı, günlük hayatta temel ihtiyaçların bir kısmının ormanlardan karşılanması dolayısıyla önem taşımaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Orman varlığının korunmasına ve artırılmasına yönelik öğretim ortamlarında yapılan vurgular kavramın öğrenciler tarafından anlama düzeyini yükselttiği söylenebilir. Orman ürünleri kavramı, öğrencilerin anlama düzeyinin yüksek olduğu kavramlar arasındadır.

Tartışma ve Sonuç

Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin coğrafya ile ilgili kavramları anlama düzeyleri, bu kavramlara ilişkin yanlışlarının belirlenmesi amacıyla uygulanan başarı testi sonucu elde edilen bulgulara dayanılarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Öğrencilerin büyük bir bölümünün sosyal bilgiler dersi içinde verilen coğrafi kavramları anlamada ve ifade etmede zorluk çektikleri, araştırmaya konu olan kavramlarla ilgili bilgi düzeylerinin farklılık gösterdikleri ve genel olarak düşük olduğu, birçoğunun da kavram yanlışlığına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Öğrencilerin okuduklarını anlamada ve düşüncelerini ifade etmede zorluk çektikleri, kavramları açıklarken derslerde öğretilmeye çalışılan bilimsel dilden çok günlük konuşmalarda kullandıkları kelimelerle açıklamaya çalıştıkları görülmüştür. Yapılan çalışmada öğrencilerin bildiklerini yazılı olarak ifade etme oranlarının düşük olması da dikkat çekicidir. Öğrencilerden alınan cevapların çoğunda kendi yaş seviyelerinin altında cümle kurdukları görülmüştür.

Uygulanan KBT'nde değerlendirme dışı bırakılan sorularda öğrencilerin sorulara genelde bilimsel gerçeklerin dışında kısa yanıtlar verdikleri, anlamsız açıklamalar yaptıkları ve oldukça fazla sayıda soruya yanıt vermedikleri görülmüştür. Örnek vermek gerekirse değerlendirme dışı bırakılan sorularda "Küresel ısınma denince aklınıza ne geliyor? Kısaca açıklayınız" sorusuna öğrenci-

ler "Dünyanın parfümler vb. şeyler yüzünden gökyüzü katmanlarının parçalanması sonucu dünyanın çok ısınması", "Ozon tabakası hakkında bilgi veriniz" sorusuna "delinmek üzere olan, dünyamızı koruyan şey", "Yeryüzü şekillerini örnek vererek açıklayınız" sorusuna "Yer üzerinde olan dağ, ova, su, plato" veya "dağ, göl, akarsu, plato, ova" diyerek açıklamaya çalışmışlardır.

Öğrencilerin büyük bir bölümü de coğrafya ile ilgili kavramları ders kitaplarında veya derslerde verildiği şekilde ezber olarak tanımlama veya ifade etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle bildiklerini kısa sürede unuttukları tespit edilmiştir (Açıkgöz, 2007: 73; Akbaş, 2002: 129; Turan, 2006: 10). Coğrafi kavramları açıklayan karmaşık ifadeler ve bilimsel tanımlar kolaylıkla unutulmaktadır. Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabının sözlük bölümü bu tespite referans gösterilebilir. Çünkü sözlükte kavramlar karmaşık ifadelerle yer verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Öğrencilerin en fazla yanlışlığa düştikleri kavramlar, Gerçek alan, Gerçek uzaklık, 90° paralelleri, Doğu-Batı meridyenleri, Yarım küre, Buzullaşma, Kültür balıkçılığı kavramlarıdır. Aynı zamanda bu kavramlar anlama düzeyi düşük kavramlardır.

Öğrencilerin anlama düzeyi en yüksek olduğu kavramlar, Şelale, Kuşbakışı, Doğal kaynak, Sıfırın altı, Gübreleme, Orman ürünleri, Çeltik, Karasallık, Ticaret yolu kavramlarıdır.

Öğrenciler yanlış ön bilgi ve sahip oldukları yanlışlar sebebiyle, kavram sorgulama sırasında bilgiler arası anlam bütünlüğü ve kavramlar arası bağlantı kuramamaktadırlar. Ayrıca öğrenciler kavram sorgulama sırasında bilmedikleri kavramlar karşısında kendilerinin dogmatik olarak savundukları alternatif kavramlar oluşturmuşlardır. Bu kavramlar konusunda çok tutucudurlar ve değişime direnç göstermektedirler ve böylece kavram öğretimi güçleştirmektedir.

Öğrencilerin bazı kavramları öğrenmemelerinde, kavramın soyut olmasından, öğrencilerin günlük yaşantılarıyla yeterince

bağlantı kuramamalarından ve belki kavramla karşılaştıklarında yeteri kadar örnekle çeşitlendirilerek anlatılamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Özkaya, 2010: 85). Diğer bir deyişle bazı kavramların soyut olması, günlük dilde farklı anlamda kullanılıyor olması, ders anlatımında somutlaştırılmamış olması kavram yanlışlığına ve kavram kargaşasına neden olabilmektedir (Geçit, 2010: 112).

Öğrencilerin günlük yaşamda tecrübeleri ve deneyimleri sonucu kazandıkları bilgiler, günlük hayatta karşılaşılan bilinen olaylar, basın yayın araçları yoluyla ve çevrelerinden öğrendikleri kavramlar hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür. Öğrencilerin anlama düzeylerinin, doğrudan etkileşim halinde oldukları kavramlarda daha yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Bunlara örnek olarak Kuşbakışı, Almanya, Gübreleme, Biçme, Tsunami, Gübreleme kavramları verilebilir.

Coğrafi kavram bilgisine sahip olma ile okulların öğretim programları arasında da yakından ilişki bulunmaktadır. Beklenen sonuçlar dışında İmam-hatip ortaokulu köy ortaokulundan (köy ortaokulunda okuma yazma bilmeyenler bulunmakta) daha düşük sonuçlar vermiştir. Diğer okullar ile aynı haftalık ders saati (3 saat sosyal bilgiler dersi) görülmesine rağmen, alan derslerine daha fazla önem verilmesi sebebiyle, imam-hatip ortaokullarında coğrafya konuları ile ilgili kavramlara gereken önemin verilmediği, gerek uygulamalar sırasında gerekse öğretmenler ile görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir.

Coğrafya ve ilgili kavramlar sosyal bilgiler dersi öğretim programında ünitelerin dağılışının ve öğretmenlerin bir yıl içinde öğrettikleri gereken konuların oldukça fazla olması ve yılsonuna konuları yetiştirme kaygıları bu kavramlara daha da önemlisi coğrafya gibi önemli bir disipline gerekli önemin verilmesini engellemektedir.

Öğrenciler birçok kavram kargaşası yaşamaktadır. Özellikle de kavramları yazım ve telaffuz bakımından birbirine benzeyen kavramlarla karıştırmaktadırlar (Alım vd.,

2008: 159, Yılar, 2007: 104). Öğrencilerin, kavramların ayırt edici özelliklerini bilmemelelerinden kavramları birbirine karıştırdıkları ve buna bağlı olarak kavramlar arasındaki ilişkilere yönelik bilgilerinde belirgin eksiklikler olduğu söylenebilir. Yazım ve telaffuz bakımından benzer kavramların sınırlarının doğru biçimde öğrenilmesi önemlidir. Kavramları birbirinden ayırmaya yarayan kritik özellikler kavratılmadığında, kavramların sınırları belirgin hale getirilmediğinde, birbirleriyle net ortaklıkların ve farklılıkların olduğu açıkça gösterilmediğinde, kavramların kazanımı güçleşmektedir.

Öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyi ile cinsiyet arasında uygulanan testin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin KBT'nden aldıkları puanların cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Erkek öğrencilerin toplam puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından daha düşüktür. Kız öğrencilerin kavramlara ulaşma düzeylerinin yüksek olmasının nedeni olarak; yaşadıkları toplumun sosyal yapısından dolayı kendini toplum içinde kabul ettirme isteği ve bir meslek sahibi olabilmek için eğitim hayatlarında başarılı olma kaygısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla daha tertipli, düzenli ve daha gayretli çalıştıkları düşünülmektedir. Bu şekilde çalışan öğrenciler özellikle yapılandırmacı öğretimin temel alındığı bu sistemde daha başarılı olmaktadır. Çünkü ezberci bir sistem olmayan yeni öğretim programı düzenli çalışmayla, öğrendiklerini günlük hayata aktarma ile başarı elde edilebilecek bir sistemdir. Bu konuda kız öğrencilerin gayretinin daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bu açıklamalar erkek öğrencilerin başarısız olduğu anlamına gelmemelidir. Erkek öğrenciler toplumumuzda okul hayatlarında başarılı olmasalar bile kendilerini kabul ettirmek için farklı yönere yönelebilmektedirler ve rahatlıkla iş sahibi olabilmektedirler Bunun farkında olan erkek öğrenciler düzenli ve tertipli çalışma açısından kız öğrencilere

oranla daha zayıf oldukları düşünülmektedir (Özkaya, 2010: 95).

Öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyi ile annenin eğitim durumu arasında, uygulanan testin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin KBT'nden aldıkları puanların annenin eğitim durumuna göre anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Ortalamalar incelendiğinde annesi üniversite mezunu olanların en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülürken, annesi okuma yazma bilmeyenlerin en düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyi ile annenin meslek durumu arasında, uygulanan testin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin KBT'nden aldıkları puanların annenin meslek durumuna göre anlamlı bir fark oluşturmadığı ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyi ile babanın eğitim durumu arasında, uygulanan testin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin KBT'nden aldıkları puanların babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir fark oluşturmadığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyi ile babanın meslek durumu arasında, uygulanan testin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin KBT'nden aldıkları puanların babanın meslek durumuna göre anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Babası memur olan öğrencilerin başarıları desteklenmektedir ve yanlarında örnek alabilecekleri bir ebeveynleri vardır. Bunun yanında içinde yaşadığımız toplumda aileler çevrenin ne söylediğiyle de yakından ilgilendikleri için sosyal statüsü yüksek olan aileler çocuklarının başarılarıyla yakından ilgilenmektedirler. Eğitimleriyle yakından ilgilenilen öğrenciler daha başarılı olmaktadır (Özkaya, 2010: 92-93).

Öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyi ile öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların hizmet bölgeleri arasında, uygulanan testin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin KBT'nden aldıkları puanların öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların hizmet bölgeleri

göre anlamlı bir fark oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Kavramların kazanılma düzeyi ile eğitim görülen okulların hizmet bölgesi arasında yapılan karşılaştırma sonucunda anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Okulların bulunduğu yer ve teknik açıdan donanımları, öğretmen donanımı, okulun maddi durumu ve imkânı gibi faktörler öğrencilerin başarısında büyük rol oynamaktadır. Bu farklılık okulun bulunduğu bölgeden, ebeveynlerin eğitim durumu, okulun imkânların gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Ayrıca konuların işlenme durumu, zamanı, kalitesi veya öğrencilerin konuları kavrama durumu ve öğrencilerin okula eskiye dönük olarak kavram yanlışları ile gelmiş olması da önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkenler yine de okuldaki öğrencilerin başarılarını kısmen etkilemektedir. Buna karşılık öğrencilerin öğrenim gördükleri okulların hizmet bölgeleri ile coğrafi kavram bilgisine sahip olma arasında öğretmenin etkisinin daha baskın olduğu söylenebilir. Maddi durumu düşük olan öğrencilerin gittikleri okulun en başarılı okul olması öğretmen faktörü nedeniyle bu tespiti doğrulamaktadır. Okulların karşılaştırılmasında; şehrin kenar mahallesindeki ve şehrin merkezindeki okul öğrencilerinin, köy okulu ve imam hatip okulu öğrencilerinden daha başarılı oldukları söylenebilir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve bu kavramlara ilişkin yanlışlarının belirlenmesi amacıyla uygulanan başarı testi sonucu elde edilen bulgulara dayanılarak önerilerde bulunulmuştur.

Öğretim sürecine başlamadan önce öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini ve önceden sahip oldukları yanlış kavramları tespit etmekle yani sınıf içi araştırma yapmak ile işe başlanmalıdır. Öğretimin bu veriler ışığında gerçekleştirilmesi çok önemli olduğundan öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Öğrencilerdeki eksikler ve kavram yanlışları tespit edildikten sonra eksikliklerin ve yanlışların giderilmesi sağlanmalıdır. İlgili tespitlerin ve eksikliklerin giderilmesinin

ardından kavram öğretimine başlanmalıdır.

Öğretmenleri kavram öğretiminde, işbirlikli öğrenme yöntemi doğrultusunda tartışmalara ve grup çalışmalarına dayalı, öğrencilerin kavram öğrenme başarısını arttırıcı ve kolaylaştırıcı ayrıca öğrenciyi merkeze alarak onları bilginin keşfedicisi ve yapılandırıcısı konumuna sokan yöntemler geliştirmesi konusunda cesaretlendirmek ve bilgilendirmek, eğitimde niteliği yükseltmek açısından önemli olacağından öğretmenler ve diğer tüm eğitimciler bilginin yapılandırılması konusunda düzenli aralıklarla bilgilendirilmelidir (Şeker, 2010: 163).

Öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları kavramlar resim, şekil ve grafiklerle desteklenerek görsel yöntemlerle anlatılmalı, kalıcı olabilmesi açısından da pekiştirici çalışmalara yer verilmelidir (Yılar, 2007: 106).

Öğrenciye konu anlatılırken can alıcı ve günlük yaşamda yer bulabilen örneklere yer verilmeli ve öğrencinin öğrenme isteği canlı tutularak etkili kavram öğretimi gerçekleştirilmelidir.

Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, kendi imkânları ile tarih, coğrafya, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji gibi uzman bilgisi gerektiren dersin temel kavramlarını açıklamaları yeterli olmayabilir. Sosyal bilgiler dersi ile farklı disiplinlerle birbirini tamamlayan bir programdır. Ders kitapları ve öğretim programının bu yönde şekillenmiş olması bunun göstergesidir. Bu çerçevede sosyal bilgiler ders öğretmenleri devamlı olarak coğrafya ve tarih öğretmenleri ve de sosyal bilgiler öğretmenleri ile bağlantı halinde olmalıdırlar. Böylece kavram öğretiminde birbirilerinin kaynak, tecrübe, bilgi ve yöntemlerinden faydalanabilecek ve de ders ennasında daha verimli olabilecektir.

Her öğrencinin aynı zeka seviyesine ve zeka türüne sahip olmadığı öğretmen tarafından bilinmelidir. Öğrencilerdeki bu fark göz önüne alınarak derslerde kavram çalışma sayfaları, kavramsal değişim metinleri, kav-

ram haritaları ile desteklenerek farklı yöntem ve teknikler uygulanmalıdır.

Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafi kavramların tanımı ve özellikleri öğrencilerin anlayacağı bir şekilde sınırları belirlenerek ve kritik özellikleri açıklanarak verilmelidir. Kavramların farklılıkları, ortak özellikleri, diğer kavramlardan ayrılan yönleri kesin bir şekilde vurgulanmalıdır. Böylece öğrenciler gereksiz alternatif kavramlara yönelmeyecek, tam öğrenme gerçekleşecektir.

Yakından uzağa ve güncellik ilkeleri doğrultusunda Coğrafi kavramlar sözlüğü hazırlanmalı ve kütüphanelerde yer alması sağlanmalıdır. Coğrafi kavramlar sözlüğü kavram öğretimini destekler nitelikte kavram haritaları, kavram ağları ve kavram temelli eğitsel çalışmalar ile desteklenerek geliştirilmelidir.

Öğrencilerin serbestçe fikirlerini ifade etmek ve dil gelişimini sağlamak amacıyla öğrenci merkezli eğitime ağırlık verilmelidir. Öğrencilerin düşüncelerini rahatlıkla tartışabildikleri eğitim ortamı oluşturulmalıdır. Öğrenciyi pasif durumda bekletip ona bilgi sunmak yerine, bilgiye öğrencinin kendi gayreti ile ulaşmasında aktif bir rol üstlenmesine fırsat verilmelidir

Derslerin öğrenci merkezli işlenmesi, konuların ve kavramların günlük hayatla ilişkilendirilmesi, sınav sorularının ezberden uzak tutulması gibi hususlar da etkin bir kavram öğretimine olumlu katkılar sağlayacağından bu temel bilgiler ışığında dersler işlenmelidir (Geçit, 2010: 146).

İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, açık anlaşılır bir dille yazılması, yeterli sayıda resim, şekil, grafik içermesi ve öğrenme tekniklerine göre hazırlanması, öğrenci başarılarını ve kavramların daha anlamlı öğretilmesini olumlu yönde etkileyecektir (Yazıcı ve Samancı, 2005). Buna ek olarak öğrencilerin ünitelere, konulara ve bölümlere göre kavramları pekiştirici uygulama alıştırmaları içeren yardımcı kaynaklar hazırlanmalıdır.

Öğretmenler, öğrencilerin öğrendiği

kavramları kavradıklarını anlamak için yeni durumlarda uygulayabilecekleri, ev ödevleri, proje çalışmaları, araştırma konuları vermeli ve bunların takibini gerçekleştirmelidirler.

Öğretmen adaylarında kavram öğretimi bilinci oluşturmak amaçlı, lisansüstü eğitimde olduğu gibi Eğitim fakültelerinde lisans programlarında seçmeli ders olarak kavram öğretimine yönelik dersler verilmelidir.

Sosyal bilgiler dersini yürüten öğretmenler öğretim yılı boyunca yaptıkları mesleki çalışmalarda ve zümre toplantılarında kavram öğretimi ile ilgili karşılaştıkları güçlükleri tartışıp çözüm yolları üretmelidirler. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hizmet içi eğitim çalışmaları sırasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim alanında ortaya çıkan teknolojik gelişmelerle ilgili olarak bilgilendirilmesi ve gelişen teknolojinin imkânlarını kavram öğretimine yönelik kullanmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, A. (2007). *Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Heyelan, Toprak Kayması ve Erozyon Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Akbaş, Y. (2002). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Akbaş, Y. (2013). *Coğrafya ve Sosyal Bilimler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi ve Kavram Yanılgıları Hakkındaki Görüşleri*. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15/2, 251-278.
- Alım, M. (2008). *Öğrencilerin Lise Coğrafya Programında Yer Alan Yer Yuvarlağı ve Harita Bilgisi Ünitelerindeki Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*. *Milli Eğitim Dergisi*, 177/1, 166-177.
- Alım, M., Özdemir, Ü., Yılar, B. (2008). 5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11/1, 152-162.
- Atılboz, G. N. (2004). Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Mitoz ve Mayoz Bölünme Konuları İle İlgili Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24/3, 147-157.
- Atılğan, H., Kan, A., ve Doğan, N. (2006). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lügatı*. İstanbul: Kubbealtı İktisadi İşletmesi-Milliyet.
- Bacanak, A., Küçük, M., Çepni, S. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Fotosentez ve Solunum Konularındaki Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi: Trabzon Örneği. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 67-80.
- Çepni, O. (2013). *Sosyal Bilimler Öğretim Programında Yer Alan Coğrafya Kavramlarına İlişkin Öğrenci Algılarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erden, M. (1997). *Sosyal Bilimler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Eyidoğan, E., Güneysu, S. (2002). İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Kitaplarındaki Kavram Yanılgılarının İncelenmesi, *V. Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 72-75, 16-18 Eylül, Ankara.
- Geçit, Y. (2010). 9. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Müfredatı Türkiye Öğrenme Alanı İçindeki Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 134-149.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (3), 143-162.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara:

- Nobel Yayınları.
- Kartal, A. ve Turan, İ. (2015). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Zihin Haritalarında Vatandaşlık Bilgileri İle İlgili Kavram Yanılguları, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 34/2, 373-383.
- Kayacan, Z. (2010). *İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Coğrafi Koordinatlarla İlgili Kavram Yanılguları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Köksal, M.S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zekâ Teorisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 14/2, 473-480.
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara.
- Mustafa Safran (Ed). (2009). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi*, Sosyal Bilgiler Öğretimi Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özkaya, F. (2010). *Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi 3 ve 4. Ünitesinde Bulunan Kavramların Bazı Değişkenlere Göre Öğrenilme Düzeyi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Özmen, H. (2005). Kimya Öğretiminde Yanlış Kavramlar: Bir Literatür Araştırması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3/1, 23-43.
- Öztürk, C., ve Dilek, D. (Ed). (2004). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Şeker, M. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenme Stillere Uygun Etkinliklerin Kullanılmasının Öğrencilerin Öğrenme Düzeyi ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesi Üzerindeki Etkililiğinin Araştırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Taşlı, İ. (2005). 4-7. sınıf sosyal bilgiler programı üniteleri ile ilgili kavram bulmaları örnekleri. *Milli Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 166, 175-181.
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergi-ler/Milli_Egitim_Dergisi/166/index3-tasli.htm
- Tekkaya, C., Çapa, Y., Yılmaz, Ö. (2000). Biyoloji Öğretmen Adaylarının Genel Biyoloji Konularındaki Kavram Yanılguları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 140-147.
- Toros, S. ve Yeşiltaş, E. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bilgisayar Destekli Öğretimin Kavram Yanılgılarını Giderme Üzerine Etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 39/3, 157-172.
- Turan, İ. (2006). Sınıf Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Coğrafi Kavramları Öğrenme Düzeyleri ve Ezbercilik. *Milli Eğitim Dergisi*, 170, 274-292.
- Ubuz, B. (1999). 10. ve 11. Sınıf Öğrencilerinin Temel Geometri Konularındaki Hataları ve Kavram Yanılguları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15/16, 95-104.
- Ubuz, B., Şandır, H. Argün, Z. (2002). Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Mutlak Değer Kavramındaki Öğrenme Hataları ve Kavram Yanılguları, *V. Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 252-253, 16-18 Eylül, Ankara.
- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 158, 83- 90.
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/158/yazici.htm
- Yel, Selma. (2006). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. (Ed. Cemil Öztürk), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yılar, B. (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılguları*, Yayın-

lanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens-

titüsü, Erzurum.